

Kansalaisjärjestöakatemia, 1.10.2021

Tähän asiakirjaan on tehty koonti kansalaisjärjestöakatemiassa käydyistä dialogeista. Kansalaisjärjestöakatemiassa järjestettiin dialogit seitsemästä teemasta:

1. Hallinnon ja kansalaisjärjestöjen yhteiset arvot ja tavoitteet
2. Hiljaisten äänien, pienten ryhmien ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevien kuuleminen
3. Miten vanhat ihmiset saadaan osallistumaan ja heidän äänensä kuulumaan?
4. Kansalaisjärjestöjen ja hallinnon dialogisuus lainvalmistelussa
5. Vihapuhe esteenä osallisuudelle ja osallistumiselle
6. Järjestöjen rahoitus ja autonomia
7. Kuntien ja järjestöjen yhteistyö uusilla hyvinvointialueilla

Dialogit perustuvat tasa-arvoiselle vuorovaikutukselle ja niiden tavoitteena on yhteisen ymmärryksen syventäminen. Dialogeissa keskusteltiin myös siitä, minkälaisia keinoja ja tapoja järjestöjen ja hallinnon vuoropuhelulle on olemassa ja minkälaisia tarvittaisiin lisää. Alla koonti dialogeissa nousseista aiheista ja huomioista teemoittain jaoteltuna.

1) Hallinnon ja kansalaisjärjestöjen yhteiset arvot ja tavoitteet

Jo heti keskustelun alkuun todettiin, että kansalaisjärjestöjen merkitys yhteiskunnassa on merkittävä muutosvoimana. Samalla tunnistettiin, että järjestön mahdollisuus vaikuttaa hallinnon toimintaan on rajallinen, koska taustalla on pelko rahoituksen jatkumisesta. Keskusteltiin esimerkiksi siitä, voiko valtion rahoilla tukea toimintaa, joka riitauttaa valtion päätöksiä. Arvoristiriitoja tunnistettiin myös valtion sisälläkin, ei vain eri toimijoiden kesken. Luovuttamattomat arvot ovat lähtöisin kansainvälisistä sopimuksista joihin on sitouduttu.

Todettiin, että avoimuus on arvo, mutta laki ei velvoita kansalaisjärjestöjä avoimuuteen. Avoimuus on näin vähän eri asia julkisella sektorilla kuin järjestöissä, esimerkiksi jäsenyys järjestöissä ei tarvitse olla avointa, vaan on tietosuojan alaisuuteen laskettu tieto.

Keskusteltiin myös arvojen painottumisesta toiminnassa, ja miten sen näkyy rajojen vetona toiminnassa. Todettiin rahoittajan roolin olevan vahva, koska rahoitus sanelee rahan käytön painotukset esimerkiksi sen, kumpi on tärkeämpi maatalouden tuki vai kylien elinvoima.

Keskustelussa oli myös pohdintaa korruption tasosta Suomesta ja missä määrin hyvä velijärjestelmä vaikuttaa. On vaikeaa arvioida, kuinka moniääninen yhteiskuntamme on. Kumpuutus on tärkeää varmistamaan yhteisymmärryksen ja "samalla puolella olon" rakentumisen.

Uudet hyvinvointialueet herättivät myös keskustelua – millä tasolla järjestöt ovat mukana ja onko eri tasoilla samat järjestötoimijat mukana. Konsepti on vielä hyvin epäselvä, ja on vaikea käydä keskustelua, saatika varautua, miten toiminnan pitäisi muuttua niiden käynnistymisen myötä. Muun muassa vaikutus rahoitukseen oli epäselvää ja miten roolit jakautuvat.

Keskusteltiin myös tavoitteiden asettamisesta avustustoiminnassa, erityisesti mikä pitäisi olla valtion rooli niiden asettamisessa. Myös tavoitteen määritelmä ja kuka siitä päättää herätti keskustelua. Valmistelun tulee olla riittävän moniäänistä. Lisäksi pohdittiin kytköstä läpinäkyvyyden arvoon, eli jos rahanjaon tulee olla läpinäkyvää, miten löytyy tasapaino tavoitteiden saavuttavuudesta sekä kansalaisyhteiskunnan toiminnan tukemisessa. Onko edes

olemassa toimintamallia, jossa nämä eivät menisi sekaisin? Esimerkiksi yhdistyslaissa on rajattu pois sotilaallisesti organisoitu toiminta, joten olisiko se ennakkotapaus kumouksellisen toiminnan poissulkemiseksi. Todettiin ministeriötasolla laskettavan ammattitaidoksi sitä, että annetaan tilaa järjestön itse asettaa tavoitteet ja tukea sitä parhaalla tavalla. Moni järjestö on jo ammatillisesti johdettua. Samalla todettiin, että STEA myös määrää yksityishenkilöiden antamien rahojen käytöstä. Keskusteltiin myös rahoittajien vaatiman seurannan tason järkevyydestä, onko esimerkiksi 30 min tarkkuuden tuntiseuranta oikeasti oleellista. Missä on järjestöjen autonomia tässä kohden? Rahoittajien kesken, on eroja toimintakulttuurissa – erityisesti kaupunkien/ kuntien välillä voi olla isoja eroja myös. Yhtenäistämistyötä on yritetty tehdä, mutta siinä on haasteita.

Avustusviidakko koetaan raskaaksi, ja prosessin suorittamiseen on syntynyt ihan omaa ammattitaitoa, jossa oikealla jargonilla on tärkeä rooli. Taustalla oleva idea voi jäädä vähempiarvoiseksi. Lisäksi sektorirajat järjestöjen välillä alkavat hämärtyä, esimerkiksi Martat tekevät hienoa nuorisotyötä. Pohdittiin, onko tulevissa toimintamalleissa tunnistettu, että rahoitus pitäisi tehdä ilmiölähtöisen ajattelun pohjalta. Esimerkiksi jos ratkotaan miten saisi 12-15 v. nuoria liikkumaan enemmän, niin avustustoiminnankin pitäisi pystyä toimimaan sillojen yli. Olisi parempi, jos rahoitettaisiin ratkaisuja, joihin voisi sisältyä useampi avustustoimija. Tämän toteuttaminen käytännössä vaatisi paljon keskusteluja. Ilmiölähtöisyydessä tulee myös eteen se, ettei sen kokonaisuuden omistajuus ole kenelläkään. Järjestöjen ei ole järkevää yhdistyä, koska erillään on mahdollista saada enemmän rahoitusta.

Tiedonkäytöstä pohdittiin, että onko tieto arvovapaata. Todettiin, että tiedon käytöstä pitäisi puhua enemmän. Rahoitushakemukset tulisi ratkaista tietoperusteisesti toki tunnistaen, että sama tietopohja voi johtaa erilaisiin tulkintoihin. Ei tunnistettu onko Suomessa riippumattonta tutkimusta tästä aihepiiristä tunnistaen, että järjestöjen tekemä tutkimus on aina sidonnaista. Tutkimustieto arvoista olisi myös kiinnostavaa, erityisesti onko eroavaisuuksia arvoissa eri tyyppisten organisaatioiden kesken.

Lopuksi vielä keskusteltiin järjestöjen kumppanuuksista, ja miten järjestöt asettavat tavoitteensa. Tässä yhteydessä tunnistettiin, että järjestöjen kuuleminen on tärkeää, mutta suora yhteys myös itse kohderyhmään on todella tärkeä.

Tästä aiheesta keskusteltiin myös toisessa ryhmässä:

Arvokeskustelua on tärkeää käydä valtionhallinnossa. Lähdemme eri toimijoina pohtimaan kansalaisjärjestöjen mukaantuloa eri asioihin.

Kansalaisen äänet otetaan hyvin huomioon erityisesti palvelun kehittämisessä. Kokemus-asiatuntijoita hyödynnetään. Se on ollut positiivinen kokemus ja siitä on saatu hyvää palautetta. Vapaaehtoistyön roolit ovat tärkeitä, ja yhteistyö julkisen hallinnon kanssa on hedelemällistä. Positiivista on kun saadaan mukaan käyttäjät.

Roolien tunnistamiseen liittyen tunnistettiin termi rajapinta. Usein puhutaan rajapinnoista, mutta liittymäpinta ja yhdistelmäpinta termejä käytetään myös. Miten eri alueet ja palvelut voivat tehdä asiakkaan tai kuntalaisen hyödyksi asioita, on hyvä kysymys. Roolien avaaminen, keskustelu niistä ja tämän kaltaisten foorumien käyttö on tärkeää. Opimme näkemään muiden roolit. Se ei onnistu tuosta vaan. Siihen tarvitaan aikaa, että nähdään ja opitaan arvostamaan yhteistä hyvää ja laajentamaan näkemystä.

Pohdittiin myös syvemmin rooleja – ei ole kyse siitä onko nuori, vanha, mies tai nainen. Matkan varrella voi olla hyvin paljon rooleja, joiden taakse meidän on helppo sujahtaa.

Onko siinä pelkoa, onko omat taustat tai juuret tiellä siinä, että pystytään ottamaan huomioon erilaisuutta? On vaikeaa ottaa puheeksi arvokeskustelua ja ottaa siihen muita toimijoita mukaan. Omassa organisaatiossakin keskustelu voi olla vaikeaa. Missään nimessä ei pidä syyllistää, mutta on tärkeää tunnistaa tämä asia. Todettiin vielä lopuksi, että johtajan pitää olla tiennäyttävä, joka konkretisoi arvoja arkeen. Hyvä johtajuus on arvo itsessään.

Keskusteltiin myös arvojen konkreettisuudesta. Arvoista tulee helposti hirveän ympäröityjä. Arvot on lueteltu strategiassa. Niistä on yhteisvastuu, joka on dialogia ja demokratiaa. Yhdenvertaisuus eli tasa-arvo konkreettisinä toimina tarkoittaisi sitä, että pitäisi kuulla kaikkien ääni ja tarjota kaikille mahdollisuus. Lisäksi asiantuntijuus on tärkeää.

Ehkäisevän työn järjestöillä ei ole paljoa kokemusasiantuntijoita, vaan ehkäisevän työn asiantuntijoita. Se on hyvinvoinnin edistämistä, ettei nuorille edes tulisi niitä ongelmia eikä vanhemmille ihmisille tulisi haittoja esim. päihteistä tai peleistä. Jos näitä ongelmia ei ole pääsyt syntymään niin olemme asiantuntijoita siinä, miten ollaan onnistuttu ehkäisemisessä. Ja jos niitä on syntynyt, olemme asiantuntijoita siinä, miten on epäonnistuttu. Kaikki kokemukset johtavat asiantuntijuuteen.

Keskustelu kääntyi kestävyteen ja kestävyysmurrokseen. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat arvoja, eikä kukaan ole eri mieltä niiden tärkeydestä. Mutta, kun puhutaan kestävydestä, niin onko ekologisuus ylitse ajava arvo? Elämän ekologiset elämukset jakaantuvat tasa-arvoisesti, mutta riittääkö se, ja miten ihmisen hyvä elämä ja hyvinvointi ovat arvoja? Jos THL käsittelee tätä aihetta, on näkökulma eri kuin luonnontieteellisellä taustalla.

On hyvä, että kaupungissa on hoitamaton metsää ja monimuotoisuutta, mutta joskus se tuo turvattomuuden tunnetta, joka on arvojen ristiriita. Siirtolapuutarha-piirissä osa arvostaa leikattua nurmea ja sitä, että kaikki on hoidettua ja tiptop. Osa ajattelee, että luonnon monimuotoisuuden kannalta pitäisi pitää niittyjä tasoitetun nurmen sijaan. Pitäisikö nämä alueet olla vain yhden porukan hallussa vai avata niitä niin, että ne ovat kaikkien kaupunkilaisten virkistysalueita puistojen tapaan?

Mitä isommaksi mennään, sitä vaikeampi on konkretisoida arvoja. Arvoja on helppo kirjata kasaan eri yhteisöissä mutta sen jälkeen alkaa vaikea osuus: Miten saadaan arvot näkyväksi ja elämään? Kun pitäisi toimia, mallia ja apua voi ottaa pienemmistä yhdistyksistä. Esimerkiksi lapsilla on harrastustoiminnassa konkreettiset pelisäännöt. Siellä on arvo, että kukaan ei halua jäädä yksin. Samanlaisia arvoja meillä on isommassa mittakaavassa. Lapset osaavat sanoa, mitä haluavat ja miten se tehdään. Meidän pitäisi myös keksiä konkreettisesti, miten tavoitteet saavutetaan. Siihen tarvitaan yksityiskohtaisempaa ja laajempaa ohjekirjaa, varsinkin mitä isommaksi mennään. Pitää ottaa paljon asioita huomioon. Arvokeskustelussa usein päädytään samoihin ajatuksiin, mutta pohdinnan jälkeen pitäisi tulla tekeminen ja se on vaikeaa.

Arvot ovat aina pohja. Vaikka on hallintoihminen ja asiat tehdään lainsäädännön puitteissa, niin se ei ole pois arvojen rakennuksesta. Jos arvoina on inhimillisyys ja oikeudenmukaisuus, jotka ovat suuria teemoja. Kaikilla on omia ajatuksia ja yhteinen visio siitä, miten saavutetaan tulostavoitteet yhdessä toimien.

Asiakasnäkökulma on myös tärkeä tässä keskustelussa. Arvot ovat siellä pohjalla ja siihen rakennetaan visio ja strategia. Sitten se toimeenpano keskustellaan yhdessä henkilöstön kanssa. Hyväksyen erilaisuutta, vaikka johto tekee päätöksen. Tällä tavalla voi lähestyä asiaa arvojen ympäröityydestä.

Keskustelu kääntyi vesitalouteen esimerkkinä. Kansalaisyhteisöillä on kasvanut halu vaikuttaa vesivarojen hallintaan. Maa-, metsä- ja vesitalouden kohdalla on usein kyse erilaisten

arvojen yhteensovittamisesta. Mukana on laajasti eri sidosryhmiä. Yleisellä tasolla on helppo keskustella ja sopia yhteisistä arvoista. Siellä on ilmastonmuutokseen sopeutumista ja luonnon monimuotoisuutta. On kuitenkin hyvä kysymys, miten konkretisointi toimii, ja miten asioita oikeasti esitetään. Vesi on läpileikkaava asia maantieteellisesti. Se virtaa läpi kaupunkien ja maan. Veteen kytkeytyy paljon tunteita, muistoja ja ajatuksia. On näkemyksiä siitä, miten vettä tulisi käsitellä ja miten siitä tulisi huolehtia. On kunnostushankkeita ja ojitushankkeita. Vesihankkeet voivat olla todella riittäviä. Tulee esiin eri ajatuksia ja erilaisia arvoja, kun konkreettisesti mietitään mitä ja mistä tulisi esimerkiksi kaivaa. Nojataan vanhanaikaisiin keinoihin, ja siinä olisi paljon kehitettävää. Voitaisiin tuoda kaikki toimijat ja sidosryhmät saman pöydän ääreen. Pöydän ääressä keskusteltaisiin, että meillä on tällainen vesimuodostuma tai uoma – mitä me halutaan tästä? Siinä on paljon eri rooleja. Toisella on rooli välillisesti, toinen on maanomistaja. Se on todella kompleksinen rakenne ja haastavaa miettiä miten näitä ristiriitoja voidaan ratkoa, kun vesitaloudessa jokainen on vain omassa siilossaan. Tarvitsemme jonkinlaisen kehikon, johon arvoja voisi yhteen sovittaa ja miettiä siinä, miten voidaan fyysisesti niitä vesivaroja käsitellä.

Tunnistettiin toinen konkreettinen esimerkki ristiriidasta – Lisää kaupunkia Helsinkiin-ryhmä. Kun arvona on yhteisvastuu, niin kenellä on vastuu näiden arvojen toteutumisesta? Lisää kaupunkia Helsinkiin –ryhmään on mennyt mukaan ihmisiä kaupunkisuunnittelusta. Helsinkiläisen luonnonsuojelijan näkemys on kuitenkin, että kaupunkiin halutaan lisää hoitamattomaa metsää. Ryhmässä on kaupunkisuunnittelun asiantuntijoita mukana, joten ryhmän nimi voi herättää kauhakuviakin. Jos ryhmässä järjestetään äänestys ja se tulos otetaan oikeaan päätöksen tekoon mukaan kansalaisen näkökulmana, se ei ole oikein. Miten tulee tasaisesti kuultua kaikkia, kun kysely on tehty vain intressiryhmän sisällä? Se ei ole oikeasti laajemman ryhmän näkemys. Lisää kaupunkia Helsinkiin –ryhmä on foorumi, josta on seurannut hyvää ja pahaa. Siellä on vastakkaisia mielipiteitä ja tarkka moderointi. Sieltä on ihmisiä lähtenyt vihaisena pois, kun koetaan, ettei saa keskustella. Sitten on syntynyt rinnakkaisia ryhmiä. Esim. pelastetaan Helsinki –ryhmä. Joku halusi nostaa ryhmän puolesta kannanoton. Se herätti keskustelua, että niin ei voi tehdä, koska kaikilta ryhmän yli 20 000 ihmiseltä ei saa suostumusta. Kun tehdään kyselyitä, pitääkö peilata kuka on vastannut ja mitä? Onko suunnittelijoiden tekemä suunnitelma saman arvoinen kuin yksittäinen mielipide ”en pidä siitä”?

Lisäksi keskusteltiin yhteisten arvojen kehittämistä. Hallinnon ja kansalaisjärjestöjen yhteisten arvojen kehittäminen on vaikea rajapinta. On kaupunki ja erilaiset yhdistykset. Voisiko valtionhallinnossakin työntekijöitä nähdä kokonaisuuksina? Esim. harrastuneisuus on tärkeä asia ja sitä voisi yhdistää työhön, ja se toimisi voimavarana. Se voisi myös auttaa arvokeskustelua ja tuoda jotain uutta kontekstiin. Pitää huomata muutos. Nykyään puhutaan ihan uudella tavalla etiikasta ja arvoista. Ennen oli jäykempää.

Taloudellinen tilanne ja velkaantuminen ovat iso yhteiskunnallinen ongelma. Yhä nuoremmat ovat talousvaikeuksissa. Miten järjestöjen kautta pystyttäisiin tähän vaikuttamaan? Marttojen kautta voitaisiin helpottaa tilannetta. Velkaneuvontaa pitäisi antaa enemmän. Jos saisimme ison valtionhallinnon toimijan ja kansalaisjärjestöt yhteen keskustelemaan arvoista ja löytämään yhteyden. Kansalaisjärjestöillä ja valtionhallinnolla on oma roolinsa tässä. Viime vuonna velkaneuvonta oli asunnottomien yön teemana. Nyt asumisneuvontatermi on muuttumassa. Se oli aikaisemmin järjestöjen tarjoamaa mutta nyt sitä ruvetaan antamaan virallisena. Asunnottomien yökkin on kansalaisliike ja silti se saadaan ulos joka vuosi. Iso yhteinen arvo on varmasti se, ettei kukaan tipahtaisi. Ei ole kenenkään intressi, että joku päätyy ulosoton asiakkaaksi.

Loppuun todettiin, että keskustelu on hyvä tapa toimia. Koettiin viehättävänä, miten hyvää keskustelua syntyy, kun tuodaan eri puolilta ihmisiä yhteen. Arvot ovat yleisiä ja kun ne

konkretisoidaan, löytyy enemmän kipupisteitä. Ryhmän kokoonpano edusti erilaisia toimijoita ja eri aloja. Emme ole vain meidän työ-minä, vaan olemme muutakin ja se tuo keskusteluun paljon lisää. Yhteisiä keskustelunaiheita löytyy väistämättä, vaikka työskentelemme eri asioiden parissa. Täällä on ihmisiä jotka keskustelevat samalla tasolla ja samoilla ajatuksilla tässä asiassa. Kaikki eivät ole aina niin innostuneita tästä asiasta. Verkostointihalukkuus tuo kaikkeen toimintaan aina jotain lisää.

2) Hiljaisten äänien, pienten ryhmien ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevien kuuleminen

Hiljaisten äänien ja haavoittuvassa asemassa olevien kuulemisessa luottamus, ja sen rakentaminen, on keskeistä ja jopa edellytys. Ellei luottamusta ole, ei uskalleta kertoa, jolloin ääni jää kuulematta. Luottamuksen tulisi olla jaettua, ei vain valtaväestön luottamusta järjestelmää kohtaan. Luottamusta ei enää ansaita, vaan se pitää antaa luottamalla ensin itse ja se palaa takaisin. Luottamusloikkaa on otettu viranomais toiminnassa esim. TE-toimistoissa, joissa ei enää vaadita kaikkia dokumentteja, vaan luotetaan asiakkaan sanomiseen.

Viranomaisilla tulisi olla ja onkin keinoja lisätä luottamusta, esim. kaikessa valmistelussa pitäisi toteuttaa yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi. Tällä lisättäisiin luottamusta erityisesti vähemmistöjen ja haavoittuvassa asemassa olevien kohdalla. Yhdenvertaisuussuunnitelma on yksi konkreettinen työkalu, joka tuo selkänöjää. Turvallisia tiloja ja foorumeita tulisi lisätä ja tehdä yhteistyötä mm. järjestöjen kanssa. Saavutettavuus ja esteettömyys on varmistettava myös vähemmistöille, joilla luottamuksen puute viranomaisiin voi johtua siitä, ettei ymmärretä viranomaispäätöksiä, kun niitä ei saada omalla äidinkielellä. Tässä järjestöillä on tärkeä rooli olla perustelemassa ja kertomassa suomalaisen yhteiskunnan rakenteista esim. muualta muuttaneille tai viittomakielisille.

Hiljaisten äänien kuulemiseen viranomaisilla pitäisi olla herkkyyttä ja asiakaspalveluosaa mistä jo asiakaspalvelutilanteissa tunnistaa ja ymmärtää se, millaista palvelua kukin tarvitsee. Toisaalta jalkautuva kuuntelu vie aikaa ja resursseja, minkä vuoksi käytännössä joudutaan jatkuvasti tasapainoilemaan.

Jo käytössä olevia keinoja kuulemiseen ovat asiakasraadit, palvelumuotoilu ja yhteiskehittäminen yhdessä asiakkaiden kanssa, jotka käytössä mm. KELAssa, sekä viranomaisten ja järjestöjen yhteistyö, mm. kokemustiedon välittäminen järjestöistä. Positiivisista on tapahtunut, mutta tekemistä riittää edelleen, sillä osallistavat toimenpiteet kohdistuvat vielä usein vain valtaväestöön.

Hiljaisten äänien esiin nostaminen, vähemmistöjen ja haavoittuvassa asemassa olevien äänenkantaminen ei aina ole helppoa, esim. silloin kun kohdataan vihapuhetta, mutta keskusteluun on osallistuttava ja keskustelua on käytävä. Esim. YVV suojaa vähemmistöjen ja haavoittuvassa asemassa olevien äänen kuulemista käymällä keskustelua kansalaisyhteiskunnan ja järjestöjen kanssa ja kanavoi sitten näitä ääniä edelleen osallistamalla julkiseen keskusteluun.

Digitaalisuus luo mahdollisuuksia, mutta monikanavaisuus on huomioitava. Digitaalisuus luo alueellista yhdenvertaisuutta ja antaa mahdollisuuden tavoittaa ryhmiä, joita ei tavoiteta muualta, mutta kasvokkain toteutetut palvelut ja mahdollisuus tulla kuulluksi tulee taata heille, jotka sitä tarvitsevat.

Tästä aiheesta keskusteltiin myös toisessa ryhmässä:

Keskustelussa pohdittiin ensin, miten viranomaistyö mielletään ja miten viranomaiset kuulevat kohderyhmiä. Demokratia koetaan toimivaksi, joten on helppo perustella, ettei itse osallistu. Yhteiset asiat eivät näytä kiinnostavan ylipäättään ketään. Iso haaste on, miten kuntalaiset saadaan kiinnostumaan yhteisistä asioista. Elämä on mennyt kovin itsekeskeiseksi. Omien mielipiteiden esiin tuominen vaatii uskallusta, pienet ryhmät passioituvat vielä enemmän.

Keskusteltiin myös keitä kuullaan. Kansalaisjärjestökenttäkin voi siiloutua, ja siksi eri toimijoiden välinen yhteistyö on tärkeää. Järjestökentän taistelu oman olemassaolonsa oikeutuksesta ja resursseista, sekä raaka taistelu toimintaedellytykset turvaavasta rahasta heikentää pienten ryhmien kuulluksi tuleamista. Laaja ja kattava virallisten kanavien verkosto on olemassa, mutta ne eivät jostain syystä tavoita heikommassa olevien ääntä, tilanne on tunnistettu ja on lähdetty miettimään, miten nämä ryhmät saadaan mukaan. Kunnilla on rajalliset resurssit osallisuustyöhön, monesti tehdään yksittäisiä kokeiluja. Isossa organisaatiossa siiloutumiselta ei voi välttyä. Osallisuudella on monia eri tasoja ja pohdittiin pitääkö hyväksyä se, että kaikki eivät voi tulla kuulluksi erilaisissa vaikuttamisen kanavissa. Pohdittiin, onko mahdollista aktivoida yksilöitä yksilövaikuttamisella, kun ryhmäytyminen voi olla vaikeaa. Todettiin yksilöllisen osallisuuden olevan tärkeää. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevat ovat usein marginaalien marginaaleja. Yksinäinen ihminen kokee itsensä epäkiinnostavaksi, vaatii yksinäisyyden kokemuksen huomioimista. Pitkäjänteinen yhteistyö viranomaisen kanssa voi olla hyödyllistä, jos kohteena on marginaalinen kohderyhmä. Ihmisten houkuttelu osallistumiseen vaatii pitkäjänteistä työtä, ja viranomaisten on opeteltava kuuntelemaan heikkojakin viestejä. Viranhaltijoiden ja päättäjien tehtävä miettiä osallistumiskanavia ja erityisesti heikoimmassa asemassa oleville mahdollisia kanavia. Osallisuuden eri muotojen tunnistaminen on tärkeää.

Lopuksi todettiin, että hyvää tulosta tuottaneet prosessit ja kokemukset pitää tehdä näkyviksi. On hyväksyttävä myös lupa jättää osallistumatta yhteisten asioiden hoitamiseen.

3) Miten vanhat ihmiset saadaan osallistumaan ja heidän äänensä kuulumaan?

Ensimmäiseksi keskusteltiin asumisesta. Todettiin, että iäkkäiden hyvän asumisen edistämiseen on tärkeä vaikuttaa, ja miettiä miten saadaan iäkkäät mukaan jo keskusteluvaiheessa. Tarvitaan muitakin osallistamisen kanavia kuin digi- ja some-kanavia. Esteettömyyskävelyt ovat hyvä esimerkki yhdestä tavasta toimia. Asuminen on moniulotteinen kysymys – ikääntyminen etenee vaiheittain, ja oikea asumismuoto voi vaihdella kussakin tilanteessa. Järjestöissä on kehitetty työkaluja esimerkiksi muistisairauteen/asumiseen, on luotu puheeksi ottamisen työkalu (perinteinen/digi) ja kehitetty muistimatka. On tärkeä myös tunnistaa, että haluaako esimerkiksi sanoittaa, että asuu välimuotoisessa asumisessa.

Seuraavaksi keskusteltiin digitaalisuudesta ja digikuilusta. Digitaaliset ratkaisut voivat aiheuttaa ns. digikuilun, jos niiden käyttäminen ei ole helppoa tai mahdollista. Asuminen, kieli ja yhteinen kieli -teemat hallitsivat keskustelua. Yhtenä innostavana esimerkkinä puhutti aktivistimummot (ei ole vain mummot, vaan ihan kaikki on kutsuttu mukaan vaikuttamaan). Digikuilu on syytä jatkuvasti mielessä – se on oikeasti osalle ongelma, mutta ei kaikille. Erityisesti pandemian korosti tätä asiaa esimerkkinä pankkien palvelujen käyttö. Järjestöjen vanhemmat ihmiset eivät ole päässeet digikuilun yli ja se vaikuttaa/ rajoittaa kansalaistoimintaa. On olemassa ikäohjelma, jossa kotona asumisen tukemiseen liittyviä palveluita kehitetään (ml. teknologia) ja on luotu ikäystävällisiä asuinympäristöjä. Pohdittiin myös mikä on oikea kieli, jotta saadaan iäkkäiden ääni kuuluviin.

Laajemminkin keskusteltiin esimerkeistä ja heränneistä kysymyksistä. On kokeiltu kaikkien asuinalueen ikäryhmään kuuluvien kutsumista mukaan kertomaan, mitä pitäisi kehittää. Eräällä paikkakunnalla hoksasivat, ettei kertomiseen/kehittämiseen tarvita ensin toteutettua väliporrasta, ja siksi perustettiin yhteiskehittämisen ryhmä, jotta viesti menee suoraan perille. Todettiin, että juuri tätä pitäisi saada Suomeen enemmän.

Nostettiin esille, että iäkkäät ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. On tärkeää ratkaista, miten saamme myös hiljaisemmat ja ei aktiiviset osallistumaan. Koska on niin, että on uusia muodikkaita osallistumisen ja osallistamisen välineitä, niin voidaan ihan vahingossakin edetä liian nopeasti. Ehdottomasti pitää olla osallistumisen välineitä paljon/erilaisia, jotta kukaan ei jäisi ulkopuolelle. Ulkopuolelle jättäminen ei ole vaihtoehto. On olemassa hieno esimerkki kokeilusta kotihoidon asiakkaille (yhteiskehittämisen ryhmästä), jonka yksi oppi on, että mahdollistaminen vaatii panostaa ja resursseja. On kuitenkin tärkeää nähdä vaivaa, jotta ikääntyneiden ääni saadaan kuuluviin.

Keskusteltiin vaaleista ja äänestämisestä todeten sen olevan esimerkki siitä, että on mietitty mahdollisuuksia eri tavoin. Puhuttiin myös, miten tärkeää kirjastoverkoston säilyttäminen on ollut, koska siellä on paljon myös muuta toimintaa ja osallisuuden mahdollisuuksia. Myös asukastilat tunnustettiin hyviksi, ja usein niiden ympärillä toimii aktiivisia ihmisiä, jotka edistävät osallistamista omalta osaltaan. Järjestöillä on osallistavaa matalankynnyksen toimintaa ja suora yhteys vanhoihin ihmisiin, ja vanhat ihmiset kyllä osallistuvat – pitää pyytää mukaan aktiivisesti, kysyä kysymyksiä ja yleensäkin mahdollistaa kohtaamiset. Loistavia hyvin toimivia esimerkkejä on useita (mm. raadit, tilaisuudet, testaukset/arvioinnit ja yhteiskehittäminen). Esimerkiksi Kauhavalla on saatu myös hiljaisia ja tarkkailevia mukaan, (erityisesti miehiä), kun on kuunneltu ja vastattu tarpeeseen (myös sopivalla nimellä), Esimerkiksi aikuisten miesten kerho, sinkkuklubi ja vastaavat nimet madaltavat kynnyksestä osallistua.

Keskusteltiin yhteisestä ja ymmärrettävästä kielestä, ja tässä yhteydessä tunnustettiin tulevaisuuden vanhuuden olevan monikielinen. Maahanmuuttajavanhukset on myös huomioitava. Jo nyt hoiva/hoitoyksiköihin tulee jo nyt eri kulttuuritaustasta vanhoja ihmisiä. Tähän liittyy myös työperäinen maahanmuutto. Sen lisääntyessä yhteisen kielen ja ymmärrettävyyden merkitys pitää muistaa. Jos esimerkiksi muistisairas ei ymmärrä huonosti puhuttua suomea (jos/kun ei muutenkaan ymmärrä hyvin puhetta) dialogi ei toimi. Hyvä huomio on myös se, että kieliasiaista pitää myös kysyä ikäihmisiltä itseltään. Ja usein esimerkiksi ammattilaisilla on tapana esitellä asioita ja toimintoja hyvin organisaatiolähtöisesti. Jos kysytään ikääntyneiltä, niin lähestymistapa on ihan toisenlainen ja selkeä. Korostettiin tarvetta kysyä ikäihmisiltä enemmän asioita – jos heiltä kysytään, kyllä he vastaavat. Ympäristöministeriössä jokaisessa hankkeessa pitää olla jo hakuvaiheessa ikääntyneitä mukana, ja muuten ei saa rahoitusta. Myös STM-kriteereissä on mainittu, että ikääntyneiden ihmisten ääni pitää kuulla. Digi-tekniologiaa kehitetään. Kauhavalla ikäihmiset olivat asiantuntijoina terveyskeskuslääkäreiden tapaamisessa. Ja kun ikäihminen itse sanoo lääkärille ”alkoholin käyttö on nousussa, oletteko huomanneet ja miten se vaikuttaa eri kohdissa, esim. lääkitykseen?” Se oli vaikuttavampaa ja tuli suoraan ikäihmisiltä.

Osallisuuden vahvistamisessa hyviä kokemuksia esimerkiksi vertaistutkijoista (Elämänote eli VALLIn ja Ikäinstituutin yhteinen hanke), myös käyttäjälähtöisyys/vertaiskehittäjät on tärkeä toimintamuoto. Olisi hyvä, jos raportoitaisiin ja kerrottaisiin systemaattisemmin +65 v. osallistamisesta. Se toisi läpinäkyvyyttä ja myös madaltaisi ikääntyneiden kynnyksestä osallistua. Se avaisi moninaisuutta, sillä ei ole olemassa yhtä ikäihmisten ryhmää. Usein ikääntyneimmät ryhmä jäävät näkymättömiin tai heidät niputetaan samaan, myös esimerkiksi tilastoissa, vaikkapa jo tilastokeskuksen seurannassa ei mukaan. Tätä viestiä on viety Tilastokeskukseen kyllä. Vanhoihin ihmisiin liitettävä kieli ja sanoittaminen ovat erittäin tärkeitä

asioita, niillä on merkitystä. Ja jokainen voi vaikuttaa siihen (ja muuttaa käsitystä ikääntyneistä yhteiskunnassa).

4) Kansalaisjärjestöjen ja hallinnon dialogisuus lainvalmistelussa

Käytiin dialogia pohdintatehtävien kautta. Tätä ennen kerrottiin ajankohtaiskuulumisia lainvalmistelun kehittämiseen sekä hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutuksen parantamiseen (ppt ohessa). Heti alkuun kehuttiin lausuntopalvelu.fi-sivustoa, joka on auttanut lausuntojen antamista ja keräämistä merkittävästi.

Mitä hyötyä dialogisuudesta on lainvalmisteluprosessille?

"Joukossa on voimaa"- Laajentaa lainkirjoittajan näkemystä ja ymmärrystä. Dialogin lopputuloksena on parempaa lainsäädäntöä, mikäli todella kuullaan ajatuksia ja otetaan ne lainvalmistelussa huomioon.

Hyvänä esimerkkinä on lapsen huolto- ja tapaamislain seurantaryhmä, jossa on mukana vanhempien ja viranomaisten edustajat. Kun oli kuunnellut noin 30 tahon kommentin esitelyä muutoksesta kaikki varmistuivat, että heitä oli kyllä kuultu, mutta laki on aina kompromissi. Saadaan mielipiteitä laajasti erinäkökulmista. Kansalaisille/järjestöille/muille toimijoille tulee tunne avoimuudesta sekä aidosta mahdollisuudesta vaikuttaa.

Dialogilla on suuri merkitys, jotta saadaan tietotaitoa ruohonjuuritason osaaminen osaksi lainvalmistelua.

Saa heti alusta huomioitavaksi näkökantoja, joita laintekijä ei tulisi huomioineeksi itse. Ei toivottavasti jää tarvetta tehdä muutoksia pian lain voimaantulon jälkeen, jos mahdollisimman laajasti on huomioitu seikkoja.

Miten dialogisuus näyttäytyy tällä hetkellä lainvalmisteluprosessin eri vaiheissa?

Mikä on hyvää, mitä pitäisi muuttaa?

Järjestöt ovat arjen asiantuntijoita ja usein käynnistävät lakimuutoksia vetoomuksillaan. Parhaimmillaan järjestöjä voi hyödyntää lain alkuvaiheissa. Katson 26 vuoden kokemuksella, että kansalaisjärjestöt otetaan Suomessa hyvin huomioon.

Pienen järjestön näkökulmasta dialogisuus ei näy juuri mitenkään lainvalmistelussa. Kiire on usein este dialogille. Hyvää on lausuntopalvelu.fi -osallisuuden mahdollistajana. Vahvistusta tarvitaan esivalmisteluun ja lain soveltamiseen. Alussa viitattiin siihen, että dialogilla tarkoitetaan muuta kuin lausuntokierrosta. Lausuntojen antaminen onnistuu varmasti hyvin. En osaa sanoa, millaista dialogia tällä hetkellä lainvalmistelussa on käytössä ja missä vaiheessa. Kannatan, että tällaista pitäisi olla.

Lainvalmistelijan näkökulmasta voi olla haastavaa tunnistaa sidosryhmiä (esim. pieniä järjestöjä, ei tavanomaisia lausunnonantajia). Pienen yhdistyksen näkökulmasta lainvalmistelun dialogisuus ei näy oikein mitenkään. Dialogia käydään keskusjärjestöjen kautta, eivätkä ne aina kuule jäseniään riittävästi.

Dialogimahdollisuus on ohutta. Lausuntopalvelu on hyvä. Siihen kootaan lausunnolla olevia hankkeita ja nähdään muiden lausuntoja. Lausuntopalvelu myös mahdollistaa täsmäkommentoinnin.

Hyviä toimintamalleja on kehitetty tiedonvaihtoon. Suomi tuntuu olevan edistyksellinen kansalaisyhteiskunnan osallistamisessa kansainvälisellä mittapuulla.

Hyvä käytäntö: lausuntojen valmistelu tiimeissä (TE-toimistot), järjestöjen resurssit vaikuttamiseen vaihtelevat suuresti ja ovat verrannollisia niiden kokoon.

Lainsäädäntöä ei voi tehdä niin, ettei vaikuttavuutta arvioida esim. henkilöstövaikutukset ja tehtävien lisäys ilman resurssien lisäystä). Kansalaisjärjestötoiminta vaatii hirvittävästi aikaa. Debatti lainsäädäntöprosessin dialogisuudessa vaatii aikaa. Pitäisi tuoda näkyväksi mitä ko. lainsäädäntö merkitsee kansalaisyhteiskunnan kannalta (esim. liikennevalomalli, mikä on tärkeää kansalaisyhteiskunnalle lainsäädäntöehdotuksessa). Kansalaistasolla ei samaa tietotaitoa kuin viranomaisilla. Siksi viranomaisia pitäisi kouluttaa tiedon antamisesta kentälle. Keskeistä disinformaation välttäminen. Tunne on, että ei pysty vaikuttamaan, ja viranomaisen on selitettävä, miksi kantaa ei huomioitu. Kansalaisvaikuttamisen resurssin huomioiminen lainsäädännössä tärkeintä. Kiire on keskeinen osallistumisen este.

Kaikkeen ei voi vaikuttaa. Viranomaisen on hyvä kertoa, mihin voi ja mihin ei voi vaikuttaa. Lapsen huolto- ja tapaamislain seurantaryhmä esimerkkinä: pykälä pykälältä läpikäynti. Jokainen sai kertoa näkemyksensä. Eroperheissä on hyvinkin hyökkäviä järjestöjä, mutta tätä ei tapahtunut rakentavassa prosessissa, vaan asiattomuus ja vihapuhe jäivät. Kaikki pääsivät mukaan ja joka kohdassa kuultiin. Annettiin paljon palautetta upeasta osallistamisesta. Toivottiin, että muukin lainvalmistelijat ottavat tästä oppia, varsinkin sellaisissa prosesseissa, jotka ovat tunteita herättäviä.

Ikävä on yrittää vaikuttaa asioihin, jotka ovat jo todella pitkälle jo valmisteltuja. Lausunto kierros on usein loppupuolella. Mitä aiemmin saadaan sidosryhmien ajatukset, sitä vaikuttavampaa. Tämä on hyödyllistä myös valmistelijan kannalta.

On tärkeää, että dialogissa mukana olevat pidetään kartalla siitä, mihin osallistuminen on johtanut, ovatko mielipiteet vaikuttaneet, ja miksi ei.

Tiesuunnitteluesimerkki (Vampula-Alastaro tie). Valmistelussa tehtiin selväksi, että tie tehdään sen käyttäjille, ei tekijöille. Samaa pitäisi soveltaa lainsäädännön valmisteluun. Entä jos lainsäädännön tekisivät kansalaisjärjestöt? Miten tämä muuttaisi ajattelua? Tapahtuisi käytännössä dialogin kautta (toki päätöksentekojärjestelmän puitteissa).

Ne asiat, joihin pienillä yhdistyksillä on kiinnostusta ja resursseja ottaa kantaa ja osallistua, ovat hyvin käytännönläheisiä. Jos esimerkiksi lainsäädännön kautta veloitettaisiin kunnat rahoittamaan yhdistysten toimintaa tai antamaan muita käytännön resursseja, voisivat pienetkin yhdistykset kiinnostua, mutta muiden asioiden osalta lainsäädäntö on usein hyvin korkealla tasolla eikä tunnu koskevan yhdistystä suoraan. Yhdistyslakiin tehtävät muutokset kiinnostavat myös.

Keskeinen kysymys on, miten saadaan yksittäiset kansalaiset mukaan. Järjestöt tavoitetaan helpommin.

Reflektointi aiempiin kansalaisjärjestöakatemioiden tavoitteisiin: miten saadaan dialogisuutta edistettyä (millä keinoilla ja tavoilla)?

Hallinnon kyky tunnistaa missä vaiheessa on käytävä dialogia ja mahdollistaa vuorovaikutusta, on tärkeää, sekä se, että hallinto tietää ja tuntee järjestökenttää ja sen tarpeita. Säännölliset vapaamuotoiset kohtaamiset esimerkiksi kerran vuodessa joulukahvit tms. Todellinen tiedonvaihto karttaa esityslistoja!

Markkinoinnin ja viestinnän kehittäminen on avaintekijä, jotta kiinnostus asioihin vaikuttamiseen heräisi sekä syntyisi vuoropuhelua enemmän heti lainvalmistelun alkuvaiheesta lähtien.

Virastojen henkilöstö paremmin mukaan lainsäädäntöön valmisteluvaiheessa - Vaikutusosioon kansalaisvaikuttamisen resursointi lain täytäntöönpanoon. - osallistamisen viestinnän kehittäminen. Koulutusta myös kyläyhdistyksille maan laajuisesti.

Luotan onnistuneen esimerkin voimaan. Jos yhteistyö on toiminut, niin sitä nostetaan myös lain tiedotustilaisuudessa.

5) Vihapuhe esteenä osallisuudelle ja osallistumiselle

Aluksi keskusteltiin mitä ajatuksia teema herättää. Alustuksen puheenvuoroissa kävi esille vihapuheen lisääntyminen ennen kaikkea verkko-alustoilla. Vihapuhe estää jo nyt halukkuuden ja osallistua verkossa keskusteluihin, koska mikä tahansa neutraalikin keskustelu tai asian kertominen voi ajautua mille tahansa hallitsemattomalle polulle tai raiteelle, jota ei voi enää korjata tai oikaista oikeaan lopputulokseen oikealla tiedolla.

Vihapuhe on usein ”sukupuolittunutta”, se kohdistuu erityisesti nuoriin naisiin, maahanmuuttajiin ja muihin vähemmistöihin. He joutuvat useimmiten vihapuheen kohteeksi. Vihapuhe vaikuttaa myös esim. vaaleihin osallistumiseen ja joka edelleen vaikuttaa demokratian kehittymiseen. Tämä seikka vaikuttaa myös nuorten ehdolle asettumiseen, joilla ei ole vielä kehittynyt ns. ”kovaa nahkaa” mikäli joutua vihapuheen kohteeksi.

Myös julkiseen virkaan ja päättävään asemaan hakeutuminen voi olla haasteena vihapuheen pelossa. Viranhaltijat ja johtamassa asemassa olevat joutuvat tuomaan esille päätettyjä asioita esille, jotka eivät miellytä kaikkia. Vihapuhe ja syyllistäminen kohdistuvat usein henkilötasolla viranhaltijoihin ja päättävässä asemassa oleviin henkilöihin.

Keinoja vihapuheen ehkäisemiseen: Rajanveto on hyvin vaikeaa, mikä on vihapuhetta tai kunnian loukkausta, joka aiheuttaa ahdistusta kohteeksi joutuneelle.

Lainsäädäntöön on saatu muutos viranhaltijan suojaan vihapuheen kohteeksi joutuneelle. Keinona vihapuheen estämiseen nähtiin verkon keskustelukulttuurin muutos kokonaisuutena. Ihmiset esittävät tällä hetkellä hyvin kärkevästi kaikki mielipiteensä. Keskeisenä kysymyksenä: miten tähän saataisiin muutos laajasti ottaen?

Ryhmiin ja alustojen moderointiin toivottiin kontrollia ja aktiivisempaa otetta, keskustelujen ja kenttien siivousta ennakoivasti. Jälkikäteen keskustelun siivoaminen aiheuttaa sen, että vihapuhe on ehtinyt leviämään jo julkisuuteen, jota ei voida korjata. Ennakoiva moderointi on haastavaa etenkin vapaaehtoisien alustojen osalta, joilla ei ole moderaattoria.

Vihapuheen voi kohdata esim. julkisissa tiloissa, työssä, vapaa-ajassa ja kouluissa. Ihmiset eivät uskalla tuoda esille ajatuksiaan pelosta johtuen. Nuorilla erityisesti sosiaalisessa mediassa tulee paineet vertaisilta, joka estää avoimen kommunikoinnin ja toiminnan, joista syystä ei uskalleta lähteä harrastuksiin tai kouluun ja pahimmassa tapauksessa sulkeudutaan yhteisöistä kotiin.

Keskusteltiin, miten keskustelukulttuuria ja verkkokäyttäytymistä voitaisiin muuttaa. Mediakasvatuksen ja digitaalisten taitojen lisääminen nähtiin tärkeänä. Esille nousi erityisesti kotien ja kasvattajien rooli opettaa lapsia käyttäytymään verkossa oikealla tavalla. Tärkeää on puhua julkisesti aiheesta, jotta vanhemmat heräävät todellisuuteen, mitä verkossa tapahtuu tällä hetkellä. On paljon alustoja, joista vanhemmat eivät ole edes tietoisia ja vanhemmat

eivät osaa kysyä oikeita kysymyksiä ja asioita. Ilman että kasvattajat käyvät näillä alustoilla, ei voida tietää miten alustat toimivat ja mitä siellä olevat voi saada osakseen. Kuilu voi kasvaa ja sumentua eri ikäryhmien välillä ja ymmärrys eri foorumien toiminnasta vaikeutuu.

Keskusteltiin, miksi vihapuhe toimii esteenä osallisuudelle. Aikaisemmin käsiteltiin kouluja, julkiset tehtäviä, harrastuksia, jne. Viranhaltijoilla on velvollisuus vastata hallinnolle esitettyihin kysymyksiin. Usein viranhaltija joutuu käyttämään korkeaa harkintaa itseään suojellakseen, mitä viestejä esim. twiittaa ja mistä käynnistää some-keskustelun. Suurella todennäköisyydellä keskustelu ajautuu ohi asiasta tai saa epäasiallisia piirteitä ja pahimmassa tapauksessa henkilöön kohdistuu vihapuhetta. Alustoissa on eroja, Instagramissa on huomattavasti vähemmän vihapuhetta kuin esim. Twitterissä.

Vihapuheen määritelmä on edelleen veteen piirretty viiva ja tarkkarajainen määrittely olisi tarpeellista, myös vihapuheen kriminalisointi on edelleen vaikeaa. Tästä teemasta olisi syytä pitää aktiivista keskustelua yllä.

Esimerkkinä koronarokotuksen aikana maahanmuuttajia oli työntekijöinä, jotka kohtasivat vihapuhetta työtehtävissä. Asiakastyössä voidaan kohdata yleisesti tilanteita, jossa joko työyhteisö tai asiakaskunta voi aiheuttaa vihapuhetta työntekijöille. Toisena esimerkkinä kuntien hallintoelimityksissä, valtuustoissa tai lautakunnissa voi kohdata vaikeiden asioiden kohdalla vihapuhetta ja rasistisia näkemyksiä. Keinona olisi ennalta suunnitella myös vastaargumentointi ja vihapuheen kohteeksi joutuneen asian/henkilön puolustaminen, ettei asian esittänyt henkilö joudu yksin puolustautumaan ja vastaamaan esim. joutuessaan maalituksen kohteeksi.

Keskusteltiin siitä, että vihapuhe on poikkileikkaavaa ja eriarvoistavaa, sekä miten se vaikuttaa keskustelukulttuuriin. Pelko vihapuheesta yksipuolistaa keskustelua, keskusteluun osallistuu varmemmat keskustelijat ja epävarmat keskustelijat vetäytyvät yleisestä keskustelusta. Vähemmistöt ja haavoittuvassa olevat ryhmät saattavat vetäytyä omiin suljettuihin ryhmiin ja jäädä pois yleisistä keskusteluista.

Tiivistelmä ja nostot:

- Vihapuheen esiintyminen erityisesti verkkokeskusteluissa
- Sukupuolittunut vihapuhe
- Vihapuhe esteenä julkisiin tehtäviin hakeutumiselle, esim. kunnalliset tehtävät
- Vihapuheen sääntelyn vaikeus ja tarpeellisuus
- Yleisen keskustelukulttuuri muuttaminen somessa ja ennakoivan moderoinnin tärkeys
- Keinona ehkäistä vihapuhetta mediakasvatus ja eri toimijoiden vastuut; kodit, koulut, järjestöt, viranomaiset, yritykset
- Vihapuheeseen valmistautuminen ennakolta ja vasta argumentoinnin suunnittelu
- Empatiataidon lisääminen, joka voi toimia tehokkaan keinona vähentää vihapuhetta

- Tietoisuuden lisääminen vihapuheen haitoista ja mahdollisuus saattaa vihapuhe rangaistavaksi nykyisellä lainsäädännöllä. Avoin ja julkinen keskustelu siitä mikä on vihapuhetta, mikä on sallittua ja ei sallittua. Yleisen tietoisuus lisääminen myös siitä millä tavalla vihapuhe voidaan saattaa rangaistavaksi
- Kasvatuksen ja koulutuksen lisääminen, miten asioita argumentoidaan ja kommentoidaan oikein, että niitä ei kohdisteta henkilötasolla loukkaavasti henkilöihin.
- Tietoisuuden lisääminen vihapuheesta, niiden haitoista ja ehkäisystä kaikille väestöryhmille, vihapuheen ehkäisyä voisi edistää esim. eri järjestöt, yhdistykset ja koulutusorganisaatiot.
- Keskustelun tarvitaan lisää eri toimialojen välillä (mm. hallinto ja järjestöt) siitä, miten saadaan eri näkökulmat esille sekä vihapuheen ymmärtämiseen ja ehkäisemiseen.

- On selvittää tarkemmin ja syvällisemmin taustoja mistä vihapuhe kumpuaa. On haettava keinoja, miten vihapuhetta ylläpitäviin tahoihin voidaan vaikuttaa ja ehkäistä vihapuhetta.

6) Järjestöjen rahoitus ja autonomia

Asiakokonaisuutta pohdittiin monesta eri näkökulmasta käsin ja alla ovat nostetut keskusteluista pääpiirteittäin.

Ensin puhuttiin rahoituskanavista ja rahoittajista. Rahoitusjärjestelmä on pirstaleinen, koska on monia kanavia hakea rahoitusta. Yhteinen tietokanta kaikille rahoitushauille/-ilmoituksille olisi hyvä. Miten voidaan tukea järjestöjä kumppanuuksiin? Työvälineitä tarvitaan järjestöille, miten mitata vaikutuksia ja kehittää omaa toimintaa sen pohjalta. Rahoittajat voisivat myös yhdistää toisiinsa järjestötoimijoita esim. mm. urheilu-, liikunta-, sote-, eläkejärjestöjen, joilla samansuuntaista yhteistä työtä. Niin kutsutut ”pakkotreffit” voisivat erityisesti edistää uusitumista ja uusia ideoita.

Rahoitusprosessit ovat työläitä prosesseja ja vievät paljon resursseja, niitä pitäisi helpottaa. Pienissä yhdistyksissä ja järjestöissä hakuprosessit hoidetaan vapaaehtoistoimijoiden avulla, ja heille pitäisi myös suunnata enemmän tukea. Pienillä järjestöillä/yhdistyksillä on myös kalliit pankkimaksut toimintaan/rahoitukseen nähden. Suurissa järjestöissä voi käyttää työntekijäresursseja ja kumppaneita hakemusten työstämisessä (toisaalta aika on myös pois perustyöstä). Kielteisistä päätöksistä ei saa lannistua. Hyvistä hakemuksista oppiminen olisi hyödyllistä, ja olisi hyvä, jos nostettaisiin esille malleja; esim. hyvän hakemuksen malli kumppaneita hyödyntäen. Toiminnan tuloksellisuus tulisi tarkastella onko ollut riittävän tuloksellista. Kumppaneiden kanssa olisi hyvä olla yhteiset hakuprosessit, jotta ei haeta päällekkäin avustuksia. Tietoa jakamalla voidaan myös nostaa osaamistasoa ja parantaa hakemuksia.

Rahoitusprosessien hakuilmoituksin ja kriteereihin toivottiin selkeyttä. Avustuksen luonteen ymmärtäminen on yksiselitteisempää, esim. työllisyyspoliittinen avustus ei ole yleisluontoinen avustus ja hakijat eivät sitä tiedosta. Tarvitaan selkeämpää viestintää siihen, että OKM- ja STEA-avustuksia voi hakea yli sektorirajojen, esim. STEA:n avustusta hakeva voi hakea myös OKM:n avustusta kumppaneiden kanssa. Kunnilla ja järjestöillä on päällekkäisiä avustuksia. Vuoropuhelua tarvitaan tulevaisuudessa entistä enemmän myös yritykset ja järjestöt -akselilla.

Yleisesti keskusteltiin myös mitä varten järjestöt ovat olemassa – järjestöjen perustehtävän kirkastaminen ja toiminnan ytimen sanoittaminen on tärkeää. Onko tullut muutoksia ja onko jotain mitä voisi tehdä muiden kanssa. Millaisia ilmiöitä nousee järjestökentällä? Näitä voisi nostaa yhteiseen keskusteluun ja hyödyntää hakemuksissa.

7) Kuntien ja järjestöjen yhteistyö uusilla hyvinvointialueilla

Keskusteltiin osallisuudesta, ja miten osallisuustyössä olisi tärkeää saada aikaan ylisukupolvisia dialogia. Nykymallissa ikä- ja ihmisryhmät jakautuvat erilaisiin vaikutuskanaviin. Miten erilaiset ja eri ikäiset ihmiset saadaan koottua yhteen? Järjestöjen rooli uudistuksessa tuntuu haasteelliselta, sillä uudistuksen tuloksista eli hyvinvointialueista ei ole aiempaa kokemusta. Kuntaliitokset eivät ole muuttaneet ihmisten identiteettejä – muuttavatko hyvinvointialueet ihmisten ajattelua kunnallisesta ajattelusta laajempaan hyvinvointialueajatteluun? Myös erilaisten tukimuotojen jakautuminen tulevaisuudessa on vielä epäselvää, mikä huolettaa tukien varassa toimivia sote-teemaan liittyviä järjestöjä.

On totta, että järjestökenttä sekä kuntien palveluntuotanto jaottelee ihmisiä erilaisiin ryhmiin ikänsä tai muiden ominaisuuksien perusteella (lasten, perheiden, vanhusten, vammaisten, maahanmuuttajien jne. omat järjestöt). Vaikuttamistoimielinten asema on joskus lähinnä toimia kumileimasimena. Jos halutaan laajentaa perspektiiviä hyvinvointialueilla, tarvitaan sekä uusia resursseja että uusia toimintatapoja.

Erityisryhmien erityisryhmät ovat haasteellisessa asemassa. Heidän palveluidensa tuottaminen vaatii runsaasti resursseja henkilöä kohden, minkä vuoksi heidän palvelunsa saamiseksi myös hyvinvointialueiden täytyy tehdä tietoisia valintoja näiden ihmisten yhdenvertaisuuden takaamiseksi.

Vantaa-Keravalla ruotsinkielinen vähemmistö haastavassa asemassa. Palvelusopimusten laatiminen vaikeaa, koska resurssien määrä on rajallinen. Vaikuttamistoimielinten rooli: Järjestöedustusta sekä vammais- että vanhusneuvostossa. Kaupungin järjestöohjelma. Vähemmistöjen vähemmistöille tärkeää, että yhdistysyhteistyö toimii sujuvasti.

Omassa työssä tärkeää alueellinen yhteistyö. Hallinnon eri toimijoiden väliltä puuttuu yhteinen kieli. Hallinnon kieli ja toimintatavat poikkeavat yhdistysten ja järjestöjen kielestä ja toimintatavoista. Hyvinvointialueisiin liittyen menossa on paljon erilaisia hankkeita, mutta avoin kysymys on, miten tulokset saadaan vietyä käytäntöön siten, että ihmiset innostuvat osallistumaan.

Porissa järjestöjä ja yhdistyksiä osallistettiin kaupungin toimintatapojen kehittämisessä: syntyivät kumppanuussopimukset, joissa sovitaan kunnan ja järjestöjen yhteistyöstä neljäksi vuodeksi kerrallaan. Pitkäjänteisyyttä yhteistyöhön. Kumppanuussopimukseen sisältyy paljon kokonaisuuksia, jotka siirtyvät tulevaisuudessa hyvinvointialueiden vastuulle. Satakuntaliitto kutsuu kunnat ja järjestöt kolmikantaiseen neuvotteluun, jossa suunnitellaan uutta yhteistyötä tulevaisuuteen. Tällä hetkellä Porissa kiinnostaa eniten se, mitä järjestöt tekevät porilaisten eteen. Tulevaisuudessa haasteena muuttaa ajattelu- ja toimintatapoja sekä yhteistyön lajeja.

Nykyjärjestelmässä kuntalaisen on ollut helppoa ottaa yhteyttä kunnan valtuutettuihin. Jos tulevaisuudessa kaikki kunnat eivät saa edustajiaan hyvinvointialueen valtuustoon, miten asukkaiden vaikutusmahdollisuuksille ja linkille päätöksentekoon käy?

Byrokraattiset hallintokoneistot vaikeuttavat asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia. Myös järjestökenttä on todella laaja eikä yksiselitteistä linkkiä päätöksentekoon välttämättä synny.

Porissa kuntaliitoksissa perustettiin Noormarkku- ja Lavia-toimikunnat, joiden tehtävänä oli lisätä alueellista edustavuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Toimikunnilla oli myös oma määräraha ja toimikunnan sihteerinä toimi Porin kaupungin työntekijä.

Järjestöjen rooli on tunnistettu STM:ssä. Kunnilla ja hyvinvointialueilla on veloitteita kuulla järjestöjä alueillaan. Olisivatko esim. hyvinvointialueilla vuosittain järjestettävät neuvottelut hyvä paikka tuoda hyvinvointialueiden päätöksentekoon järjestöjen näkemystä?

Sote-palveluita viedään hyvinvointialueille, mutta te-palvelut ovat siirtymässä kunnille. Kehitys vie siis kahteen suuntaan. Muuttuvatko hyvinvointialueet jossain vaiheessa kokonaisvaltaisemmiksi palveluiden järjestäjiksi (vrt. Sipilän soten maakunnat)? Eri toimijoiden roolien tarkentamiselle on varmasti tarvetta (kunnat, hyvinvointialueet, valtion aluehallinto, valtion keskushallinto, muut toimijat).

Yhdistys- ja järjestötoiminnan koordinointi toimii osassa kuntia hyvin pienillä resursseilla, mikä haastaa yhteistyötä. Järjestöt ja kunnat eivät aina löydä toisiaan.

Yleisesti alueiden tilanteesta: Maahanmuuttajataustaiset henkilöt ja heidän työllistymisensä on paljon esillä. Yhä useammin työnantajat eivät vaadi työntekijöiltään suomen tai ruotsin kielen taitoa. Heikentääkö tämä ihmisten integraatiota suomalaiseen yhteiskuntaan.

Uudistuksessa ristiriita: kunta hoitaa työllisyydenhoitoa, mutta kuntouttava työtoiminta vietään hyvinvointialueelle pois kunnan toimialalta, minkä takia ihmisten palvelupolku jakautuu eri toimijoille.

Etelä-Savon alueella väestö kasvaa kolmasosalla kesäisin (mökkiläiset), minkä vuoksi kesäisin alueelle kohdistuu palveluiden tuottamisen paine, joka poistuu taas talven tullen. Tästä seuraa suuria haasteita tulevaisuudessa ja niiden hoitamisen tavat eivät ole täsmennyneet.

Tästä aiheesta keskusteltiin myös toisessa ryhmässä:

Ensimmäisenä nostettiin huoli, miten huomioidaan asukkaan ja asiakkaan ero. Suhteessa kuntaan ihminen on enemmän asukas, kun taas suhde hyte-alueeseen on enemmän asiakas. Hyvinvointialueella tulisi kuunnella tarpeeksi asukkaita ja kansalaisjärjestöjä, ja rakenteiden luomisessa on otettava huomioon, milloin ollaan tekemisissä asukkaan ja milloin asiakkaan kanssa. Eri rooleilla on erityyppinen suhde kuntaan ja hyvinvointialueeseen. Kunta lienee jatkossa enemmän yhteisö, kun taas hyte-alue on palveluntuottaja.

Monialaisten palvelujen tarpeessa olevien ihmisten asema huolettaa. Sote pitää integroida tarkemmin, ja samassa liitossa tulisi olla työllisyys ja osaaminen. Sote yksin ei riitä. Aikamoinen vyyhti on selvitettävänä. Neljännen sektorin ja somemaailman mahdollisuuksia pitää ammentaa, kansalainen vaikuttajana ja subjektina pitää hyödyntää, luoda ihan uusia innovaatioita. Kuinka kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyötä koordinoitaisiin ja tuettaisiin? Kuinka luodaan yhteistä tilannekuvaa? Esim. kumppanuuspöytä yksi tapa tehdä tätä.

Valtionavustukset kunnille; mihin tehtäviin ne kohdistuvat, ja mihin pitäisi tulevaisuudessa kohdistua? Rahoitus on pääasiassa yleiskatteellista. Hyvinvoinnilla ja osaamisella on hyvin vahva liittymäpinta soteen. Kunnille tulee hyvinvoinnin edistämisestä uusi näkökulma. Työntekijät siirtyvät kunnista hyvinvointialueen palvelukseen ja on paljon uuden oppimista. Samat ihmiset tekevät eri organisaatioissa töitä, miten aidosti lähtee muutoksen kautta. Mitä hyvinvoinnin edistäminen loppupeleissä on, se on hyvin laaja käsite johon vaikuttavat hyvin monet asiat. Korreloi soteen.

Mitkä ovat kunnan resurssit tukea yhdistyksiä, on hyvä kysymys. Pystyvätkö kunnat jatkossa antamaan toimi- ja kerhotiloja, avustuksia yhdistysten liikuntatoimintaan ja miten toimintaedellytyksen turvaaminen edelleen toimii? Miten kunnissa pystytään laajaa järjestökenttää hyödyntämään? Rakenteet ja toimintatavat eivät varmasti joka paikassa ole samantyyppiset, ei hyvinvointialueilla eikä edes viereisessä kunnassa. Toimintatapoja pitää pystyä kehittämään juuri tietyille kunnalle sopivaksi. Kunnissa järjestöjen yhdyshenkilö on nimetty, miten tämä henkilö pystyy koordinoimaan kuntansa alueella hyte-toimintaa, ja miten näitä henkilöitä koordinoidaan, jotta he saavat vertaistukea. Mitä työkaluja kunta voi antaa näille henkilöille työnajan yms. puitteissa?

Hyte-yhdyshenkilöt kunnilla, sekä järjestöyhteyshenkilöt. Miten niitä koordinoidaan, tähän asti ollut tietyn hankkeen vastuulla kunnassa. Kuinka tämä jatkossa toimii, mistä löytyy se vastuullinen taho, joka huolehtii, että järjestö- ja hyte-yhdyshenkilöt tapaavat ja verkostoituvat. Huoli siitä, riittääkö henkilöillä työaika, kun nämä yhteyshenkilövastuut vain sivunimityksiä. Tarvitsee maakunnallisen kokoavan voiman, että kokoontumiset pysyvät säännöllisinä. VM:ssä käynnissä oleva [kuntapolitiikan tulevaisuustyö](#) voi helpottaa ennakoimaan muutoksen vaikutuksia.

Millaisilla toimilla saadaan jatkossakin alueilla yhteistyö järjestöjen kanssa toimimaan? Järjestöt uhkaavat jäädä hyte-uudistuksessa paitsioon, kun fokus on hallinnon rakenteissa. Aina ei meinaa riittää aikaa yhteistyölle, kun mietitään oman organisaation toimia ensin. Tavoitteena on yhdessä muodostaa tilannekuvaa yhteiskunnasta ja siitä tarpeesta, mihin hanke- ja järjestöavustuksilla pyritään tarttumaan. Järjestökentän avustaminen tulisi olla monivuotista yksivuotisen sijaan. Sitä lähdetään jatkokäsittämään valtioavustuksen kontekstissa. [Valtionavustukset](#) ovat keskeisellä sijalla järjestökentän rahoituksessa. Uuden tilannekuvan muodostaminen kuulostaa hyvältä. Tulevalla muutoksella on selkeät tavoitteet. Jos valtionavustuksen kautta haetaan pysyvämpää rahoituspohjaa, niin se on lohdullista kuulla. Osallistaminen ja vaikutusmahdollisuuksien antaminen valtiolta on hyvää ja tätä päivää. [Tutustu esimerkkiin Etelä-Pohjanmaan kumppanuuspöytien kierroksesta.](#)

Pohdittiin, onko riskejä siinä, että kunnat ja hyvinvointialueet tekevät päällekkäistä työtä. Kunnat tuntevat parhaiten alueensa tarpeet. Enemmän on katveiden syntyminen riski, ettei hyvinvointialue tai kunta kumpikaan enää tartu johonkin. Kunta on hyvinvoinnin edistämisessä keskeinen toimija, mutta jos hyvinvoinnin edistäminen ei toimi, loppulasku lankeaa hyvinvointialueelle. Mitkä ovat kannustimet kunnalla panostaa sote-palveluihin jatkossa? Hyvänä esimerkkinä liikunta ennalta ehkäisevänä toimintana – kuntien kannattaa panostaa, jotta sote-kustannukset laskevat. Liikunta on kunnissa, sote-kustannukset hyvinvointialueella. Kuka on oikea taho päättämään, miten painottuu mihin panostetaan? Tärkeämpiäkin syitä hyvinvointitehtäviin panostukseen on, kuin sote-kulut. Liikuntalain puitteissa tulee panostaa liikuntaan. Mikä se porkkana on, kun ei liity rahoitukseen? Kunnat eivät välttämättä näe esim. järjestöjen mukaan ottoa riittävän merkitykselliseksi, koska ennaltaehkäisevä toimi ei tuo euroja kuntien laariin. Toivotaan, että asukkaat näkökulma entisestään vahvistuu. Liikunta, kulttuuri, vapaa-aika ja harrastaminen ovat yksi kohta hyvinvoinnin rakentamista. Toivottavasti suurin porkkana on, että asukkaat aktiivisesti toimivat kunnissa, ja kertovat sekä vaikuttavat, jotta kunnat keskittyvät hyvinvoinnin rakentamiseen. Sitä kautta aukeavat muut ovet elinkeinoon ja mahdollisesti jopa työelämään. Asukkaalle tarjottavat palvelut ovat kunnan vetovoimaa ja toivottavasti se, että järjestölähtöiset toiminnot voivat olla näiden palvelujen tuottajina motivoisi kuntia ottamaan järjestöt mukaan hyvinvoinnin tukemiseen.

Pohdittiin luottamuksen ja avoimuuden rakentamista – miten äänestysaktiivisuutta ja osallisuuden kokemusta voitaisiin rakentaa, jos äänestysaktiivisuus on vähäistä. Miten hyvinvointialueisiin lähdetään luottamaan? Tämä luottamus voi tulla olemaan hyvin matalalla tasolla. Kuntapolitiikan työllisyysryhmässä nousut esille, että mistä roolista puhutaan, kun puhutaan kunnasta? Onko se politiikan toteuttaja ja palveluiden järjestäjä vai aito paikallis-yhteiskunta. Molemmat edellä mainitut roolit tärkeitä, mutta jälkimmäinen ehkä luo luottamusta enemmän. Voisiko hyvinvointialueet olla lähiyhteisöjä? Hyvinvointi edellä täytyy tässä muutoksessa mennä. Väestörakenteen muutos aiheuttaa sen, että kunnista joitakin toimia pitää siirtää muille toimijoille. On iso haaste saada ihmiset kiinnostumaan hyte-alueestaan ja aluevaaleista.